GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

Malmö karta 1757

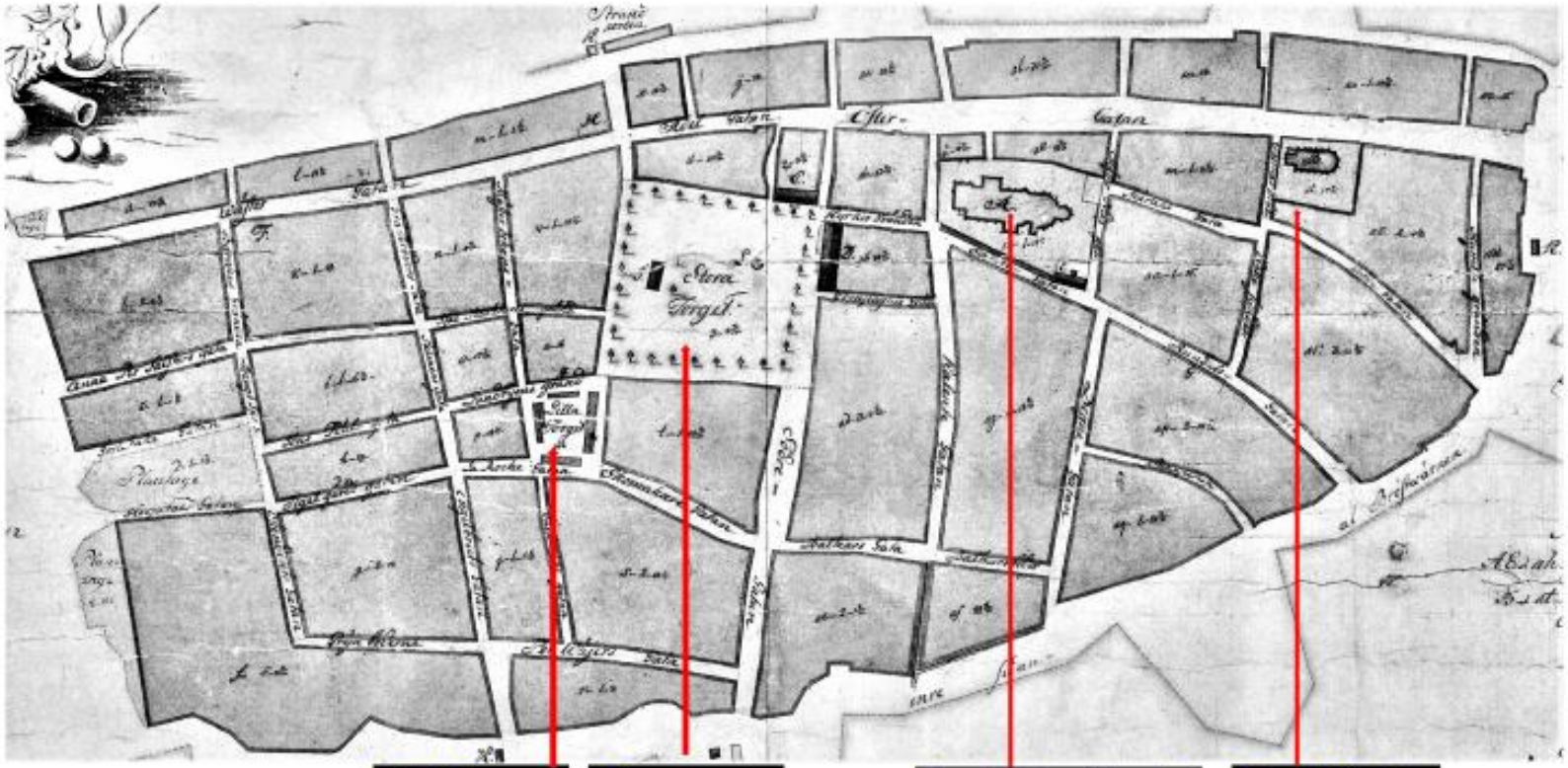

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

Glimtar från Malmö år 1750.

Att Malmö på 1700-talet var mera en fästning än en öppen stad, tänker man kanske inte på. Sextonhundratalets vallar och bastioner omgav staden. I söder låg Östra och Västra Rörsjön, i norr den långgrunda havsviken, där större fartyg endast kunde ankra en kvarts kilometer från stranden. In i staden kom man genom tre portar; Österport, som man nådde via två vindbryggor till en fast port, och som låg ett stycke söder om Östergatan, och Söderport, som låg vid nuvarande Engelbrektsgatans södra mynning.

Karl X Gustav hade haft planer på att göra Malmö till den största garni sionsstaden i det svenska väldet, näst Riga. I fredstid skulle 1 800 man för läggas i Malmö, i krigstid 2 400.

Vid mantalsräkningen 1717 fanns i Malmö 2795 invånare, medräknat dem, som bodde på Söder- och Östervärn. I summan ingick också barn under 15 år och tjänstehjon. År 1749 hade invånarantalet ökat till 3775. I Malmö låg i början på 1740-talet bl.a. Yngre Bergsregementet. Det avlöstes 1744 av generalmajor Gustaf D. Hamiltons värvade infanterirege mente. Hamilton hade börjat värvningen 1741 och alla, som värvades, var inte Guds bästa barn. Det var bl.a. zigenare och alla sorters landstrykare, säkerligen besvärliga för malmöborgarna att härbärgera i sina hem. Redan efter ett år hade emellertid Hamiltons närmaste man, överstelöjtnant Carpelan, lyckats få fason på regementet. **Av ELSEBETH BAGER**

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

Det existerade inga kaserner. Antalet soldater, som skulle inkvarteras, varierade med den politiska situationen. Sommaren 1750 var soldaterna flera än någonsin tidigare. Mot slutet av 1740-talet var nämligen det internationella läget besvärligt, minst sagt. Ryssland hade lierat sig med Danmark mot Preussen och Sverige. För Finland var situationen mycket allvarlig. Skåne kunde utsättas för en dansk attack och man insåg, att det behövdes flera trupper även där. Det beslöts därför att taga hem värvade regementen från Stralsund till Skåne. Garnisonen i Malmö behövde givetvis förstärkas och det förefaller som om man 1749 förberedde sig för den nya inkvarteringen genom att bl.a. inspektera redan befintliga kvarter. Den 12 november gick man igenom inkvarteringsförhållandena hos borgarna och noterade, vilka förbättringar, som borde göras. Det var fönster, dörrar och tak, som behövde lagas och odugliga sängkläder, som måste bytas. Men några kvarter var "goda, försvarliga eller passabla". Borgarna var tvungna att taga emot inkvarteringar i proportion till hur mycket skatt de betalade, men man hade möjlighet att betala sig fri från hela eller del av inkvarteringen, pengar som gick till den s.k. servicekassan, en bra buffert för staden att ha för att möta oväntade utgifter i samband med inkvarteringen. Stadens Äldste beklagade sig över den stora inkvarteringen och menade "att staden innehåller 770 husnummer fast allenast 240 personer draga inkvartering". Det vore verkligen rimligt, att "frihetsborgarna", d.v.s. civilbetjänter, präster och andra officiella personer (som var befriade från inkvartering) nu, i detta trängande läge, finge hjälpa till med att hysa soldater.

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

3 000, och nu rörde det sig om endast något över 2 700 portioner, skulle de officiella personerna taga emot inkvarteringar. Soldaterna värderades i portioner i en fallande skala; ***1 general = 16 port., överstelöjtnanter och majorer = 10 port., kaptener = 6 port., löjtnanter, fänrikar o deras vederlikar = 4 port., underofficerare = 2 port. och gemena = 1 port.***

HÖGST SKATT I STADEN betalade detta året **MÄRTA BAGER**, **änka efter handelsman DAVID BAGER**. Hon hade förvärvat burskap och fortsatt sin mans handelsrörelse i gården Östergatan 1-5 (nuv. kvarteret Lorens Bager), alldeles innanför vallarna. Även om hon hade gott om plats i den stora gården, så hade hon ett stort hushåll, som bestod av husjungfru, två pigor och tre drängar och dessutom, för handelsverksamheten, två bodbetjänter. Hon hade också två tonåriga dotterdöttrar boende hos sig. Hon hade sitt hus på Grönegatan 61 och hon hyste 36 soldater, 7 hustrur, ett okänt antal barn. Änkefru Bager hade dessutom två kaptener inhysta hos sig, värda 6 portioner vardera. Det var kapten de Dellwig och en god vän till hennes son, kapten Samuel Anders Stob. Märta Bager, som hade dålig plats för sina 32 portioner, så skulle hon nu hastigt och lustigt få en utökning med 28 portionr, alltså totalt 60. Egentligen skulle hon ha haft 68 port. men lyckades få en reducering med 8 port. Det enda hon kunde göra var att pressa in dem alla.

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

Det blev genast anmärkningar och Märta fick mottaga en skrivelse i vilken påpekades, att det i en liten kammare, ca 2 1 /2aln bred och 12 alnar lång, står 3 sängar. I dem ligger 6 man och en hustru och det finns inte plats att klä på eller av sig och heller ingen plats för soldaternas tillhörigheter, munderingar och gevär. Där borde endast logeras en gift och en ogift och där borde endast finnas 2 bäddar. I förstugan, som var lika liten, låg 4 man. Möjligen skulle man sommartid kunna ha 2 man där, men om vintern är förstugan för kall och dessutom måste man kunna passera genom den in från gatan och ut på gården.
I den s.k. stugan, 9x12 alnar, låg 26 man och 6 hustrur, vilket blir alldeles för trångt. Där borde endast 12 man ligga. Av de inkvarterade var några sjuka och änkefru Bager rekommenderades att placera dessa för sig i en liten kammare, som var uthyrd till en underofficer. Garnisonssjukhuset i staden, som låg alldeles i närheten (hörnet Humlegatan-Grönegatan), var överfullt och där fanns inte plats för flera sjuka.
Den alltid rationelle Haquin Bager bad om tillstånd att få inrätta baracker för "sina" soldater. Han hade i början på 1740-talet haft officerare och gemena inkvarterade i sin gård, Östergatan 27, men bostaden var inte särskilt rymlig och barnaskaran växte, så han utbad sig att endast behöva ta emot ogifta gemena soldater och att få inkvartera dessa i särskilt iordningsställda baracker. Bagers svärmor, Rebecca Sölscher, hade avlidit 1744 och i arvet efter henne ingick en mängd småhus runt om i staden. Det var ett par av dessa, som han gjorde om till baracker. Totalt skulle han ha 21 gifta och 43 ogifta gemena soldater. Antalet barn anges ej. I sin andra barack, vid slottsplatsen, inkvarterade han de resterande 24 soldaterna.

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

Följande lilla tabell visar, hur svårt det måste har varit för alla, som var tvungna att taga emot inkvarteringar att beräkna sängplatser. Variation av inkvarteringsportioner under en tioårsperiod

	1745	1746	1747	1748	1749	1750	1751	1752	1753	1754
Märta Bager	20	22	27	22	32	68	(60)	uppsagt burskap		
Haquin Bager	45	34	38	32	32	64	27	40	22	20

Andra borgare i staden insåg, i Bagers efterföljd, fördelen med att placera de gemena soldaterna i särskilda hus och skaffade sig eller hyrde små hus, särskilt på Malmö väster, med tyngdpunkt på 7:de och 8:de roten. De fick liknande anmärkningar, som Bager, på sina kvarter, men man hade ju stått inför ett krisläge, då det inte var lätt att plötsligt få ordning på allt.

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

VAD DRYCK BETRÄFFADE så var vattnet i de grävda brunnarna inte hälsosamt att dricka, eftersom det var förorenat av smuts och saltvatten, som läckte in. Man hade vattnet från Pildammarna att tillgå på Stortorget och i pumpar på olika ställen i staden, men det var inte heller så alldeles bra och inte gott att dricka. I många gårdar var **PILDAMMSVATTNET** indraget och man betalade **SÄRSKILD VATTENSKATT**. Nya ledningar drogs, vilket kunde vara ett farligt arbete. När rännor skulle dragas in i den förmögne bryggare Malmviks gård på Per Weijersgatan, bar det sig inte bättre än att en av soldaterna, som arbetade med "vattenrännors nedläggande" under arbetet slog ihjäl sig. Kanske rasade den grävda gropen in. Kapten de Dellwig, vars kompani soldaten tillhörde, ville inte bara ha ersättning av rännemästare Nils Olsson "av vars vårdlöshet olyckan skall ha hänt", utan han ville också, att rännemästaren skulle ställa "en karl i det vakanta rummet". Därav blev nu intet, ty rännemästaren förklarade sig icke vara skyldig till soldatens död. Öl var naturligtvis vad som allmänt dracks, men de nya soldaterna föredrog svagdricka till sina måltider och den skulle tillagas efter ett särskilt recept. De värvade soldaterna från Stralsund, vana vid fjäderbäddar, var kanske också vana vid färsk fisk, för i augusti tog de saken i egna händer och 40-50 av dem gav sig ut på fiske i Rörsjön. Det hände lördagen den 12 och söndagen den 13 augusti. En söndag! Under och mellan predikningarna! I Rörsjön, där Magistratens medlemmar hade ensamrätt till allt fiske! Det kunde bara sluta på ett sätt; vakten kom och håvade in så många som de kom åt att ertappa och förde dem till Högvakten. Till sin förvåning fann man bland soldaterna tre civila, som omedelbart fördes till stadens häkte. Det rörde sig om rotemästare Engelbrect Borgström och två "gossar".

GLIMTAR FRÅN MALMÖS 1700 TAL

Otukt på Vallgraven ett förhör om händelser:

Anders Dahlman berättar /på Ed/ att kl. ungefär 6 i söndags afton har han sett huruledes 6 å 7 soldater, som äro Fransoser och vittnet icke känner, på åkevägen nedanför vallen var efter annan bedrivit otukt med Anna Rosina. Ibland dessa soldater har varit en stor karl, som Anna Rosina i förstone icke ville släppa till sig, utan slog efter honom med sine skor, men sedan de andra förövat otukt med henne, har även den omtalta store karlen fått sin vilja med henne.
Upplästes och vidkändes Anna Rosina på tillfrågan säga sig ej kunna minnas att flera än de 2 :ne karlarna hade med henne att beställa vilket dock skett mot hennes vilja. Bägge vittnena intyga enhälligt att detta så mycket mindre kunnat skett mot Anna Rosinas vilja som hon fattat vardera karlen om halsen med händerna och även slagit sina fötter omkring dem då de hade deras syndiga förehavanden med henne. Eftersom det gällde både skörlevnad och sabbatsbrott och således krävde ett strängare straff än enbart böter, sändes ärendet vidare. Den 1 december 1750 upplästes hovrättens dom av den 31 oktober, Anna Rosina hämtades från spinnhuset och fördes till Slottet "att därstädes 14 dagars fängelse vid vatten och bröd undergå" och sedan förvisas till Ystad. På tillfrågan säger sig Anna Rosina vara 20 år gammal, född i Ystad varest hennes fader Johan Jurgen Hirsch varit timmermästare, men för 3 1/2 år sedan blivit död, ävensom hennes egen Moder för någon tid sedan blivit död.